

Nieuwsbrief 2024: 4

Een wolven thema!

Opnieuw een nieuwsbrief met een thema. Ditmaal is het een dubbeldik nummer over de wolf. Waarom de wolf? Historisch gezien is de terugkeer van de wolf in Nederland een bijzonder moment. Dat merkt u in allerlei media. In het museum hebben we tal van objecten en preparaten over de wolf en de historische jacht hierop. Als museum uiteraard niet met een standpunt over de wolf maar wel met een terugblik op gebeurtenissen in het verleden.

Bestuurszaken

Het bestuur van de Stichting Vrienden van het Nederlands Jachtmuseum heeft uit het oogpunt van efficiency besloten de werving van donateurs en fondsen onder te brengen bij het Nederlands Jachtmuseum. De vriendenstichting zal zich daarom opheffen. Het bestuur van het Nederlands Jachtmuseum dankt de vriendenstichting voor haar inzet de afgelopen jaren. De huidige vrienden zullen afzonderlijk worden benaderd over de verandering. Als gevolg hiervan is het donatie bedrag verlaagd naar 25 euro per jaar! Neer doneren mag natuurlijk ook.

Onze bestuurder communicatie Dorien van Dijk vertrekt uit het bestuur vanwege een andere baan. In haar plaats mogen we Marijn van der Vlies per 1 januari 2025 verwelkomen als nieuw bestuurslid communicatie.

Penningmeester gezocht!

Doordat de termijn van onze huidige penningmeester komend jaar afloopt, zijn we op zoek naar een nieuwe penningmeester.

We zoeken een penningmeester die naast het beheren van de financiën samen met andere bestuurders bijdraagt aan fondsenwerving, subsidieaanvragen en nalatenschappen.

De tijdsbesteding bedraagt naar schatting 2 uur per maand.

Donateur worden?

U kunt het Nederlands Jachtmuseum steunen als donateur. Voor minimaal 25 euro per jaar helpt u het museum de jachtgeschiedenis van Nederland voor een breed publiek zichtbaar te maken. Met uw bijdrage kunnen we de collectie beheren en uitbreiden, lezingen en tentoonstellingen organiseren en 20.000 jaar cultuurgeschiedenis zichtbaar maken. Bovendien heeft u gratis toegang tot het museum op kasteel Doorwerth. Interesse? Stuur een mail naar:

Penningmeester@nederlandsjachtmuseum.nl

Historische wolvenjachten

In het jachtmuseum hebben we de originele tekst over de wolf (ven) van Beesel (Limburg) in bruikleen. Een feitenrelaas van meerdere wolvenaanvallen op kinderen rond 1810. Daarbij zijn in totaal 11 kinderen door een of meerdere wolven gedood en deels opgegeten.

Een gruwelijk verhaal dat niet zomaar in deze tijd te plaatsen is. Rond 1810 was het in de zuidelijke nederlanden een politiek en militair roerige tijd. Het aantal wolven was

Departement de la Meuse - Arrondissement de Ruremond - Commune de Beesel

État nominatif des enfants qui ont été dévorés par des loups dans la commune de Beesel et les environs constaté par des procès-verbaux.

Nom des enfants dévorés par des loups	Demeures	Leur Ages		Date des événements malheurs			A quelle heure les événements sont arrivés.	Observations
		Ans	Mois	Date	Mois	An		
Peeters, Jan	Beesel	3		31	Juillet	1810	à huit heures du matin	Résumé les deux jambes et un bras
Peeters, Henri Pierre	Bruggen	3		2	Août	1810	à 5 heures du soir	Résumé seulement le mouchoir
Dahinen, Jean Barthelomée	Nederkruchten	3	7	13	Août	1810	à 11 1/2 heures du matin	Résumé à peu près la moitié du corps
Geraats, Judith	Helden	3	11	27	Août	1810	à 7 heures du soir	On n'a rien retrouvé
Biesen, Pierre	Aesbeek	11		15	Septembre	1810	à 7 heures du soir	Résumé la moitié du corps
Poeten, Henri	Mulbracht	8	7	25	Septembre	1810	à 8 heures du soir	Résumé le corps mort
Lienaarts, Guillaume	Nederkruchten	9	4	21	Octobre	1810	à 9 heures du matin	Désumé le moitié du corps
Zeegers, Henri	Posterholt	8	7	9	Novembre	1810	à 1 heure du après midi	Résumé le corps mort avant vingt sept blessures
Jennissen, Marie Catherine	Beesel	3	5	27	Mai	1811	à 5 heures du matin	Blessée mais échappée
Ramaekers, Anne Catherine	Bruggen	6	2	28	Mai	1811	à 4 heures du après midi	Désumé à peu près entier
Berens, Bernard	Elmpt	5	4	1	Juin	1811	à 5 heures du soir	Désumé a peu près entier
Killaers, Catherine	Beesel	15	7	1	Juin	1811	à 1 heure du après midi	À la jambe droite blessée, mais guérie
Pluim, Servais	Kespeel	4	6	5	Juin	1811	à 6 heures du après midi	Résumé le corps

Receilli par L. van den Broeck Adjunct de Beesel le 5 Juillet 1811.

Vertaling van het originele feitenrelaas

Zo gemakkelijk is dat blijkbaar, en bovendien zijn mensen volgens Radinger nooit het doel van wolven om de eenvoudige reden dat ze niet weten dat mensen voedsel kunnen zijn. "Eeuwenlang hebben ze van hun ouders geleerd wat je veilig kunt eten. Hert, of wild zwijn, prooidieren. En mensen zitten daar niet bij." Wolven weten bovendien maar al te goed dat ze beter niet in de buurt van mensen kunnen komen, want de kans is immers groot dat ze het er dan niet levend van af brengen. Maar of de wolf echt zo schuw is? Een van de critici is schrijver Ton van Reen.

'(Wolvenvrienden) krijgen vrij baan voor het sprookje dat de wolf een ongevaarlijk dier is, en noemen de angst van de mensen voor de wolf het Roodkapje-syndroom,' schreef hij in 2013. Maar 'Roodkapje was terecht bang voor boze wolven.' Met andere woorden: de wolf is wel degelijk gevaarlijk voor de mens. Van Reen en anderen wezen op de problemen met wolven die zich in 1810-1811 voordeden in de streek rondom Roermond, toen niet minder

Terwijl die discussie nog werd gevoerd, verschenen in 1981 en 1983 in De Maasgouw, het kwartaalblad van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, twee mooie artikelen van G. Geraedts waarin deze beschreef wat zich in 1810-1811 in het arrondissement Roermond afspeelde met betrekking tot wolven. Nadat de eerste kinderen waren doodgebeten, werden jachtpartijen georganiseerd om de wolf of wolven te doden, die echter niet tot succes leidden waarna de streek danig in beroering raakte. Geraedts baseerde zich onder andere op vrij gedetailleerde verslagen en processen-verbaal van ooggetuigen of andere direct betrokkenen en was nogal uitgesproken over de vraag of de wolf wel of niet gevaarlijk was.

In de jaren 1810-1811, schreef hij, heeft de "zogenaamd vreesachtige en voor de mens ongevaarlijke canis lupus (...) er alles aan gedaan om zijn imago van het brave beest grondig te bederven."

Prent in *Le Petit Journal* van 25-1-1914. Bron: Wikipedia

En hij concludeert: “De trieste balans opmakend komen we tot een totaal van 11 doden en 3 of 4 gewonden, en dat binnen een tijd van één jaar. Is de angst voor wolven terecht? Het lijkt overbodig deze vraag nog te stellen.”

De gebeurtenissen in 1810-1811

Wat gebeurde er dan in die jaren? Het eerste slachtoffer van “het bloeddorstige monster” (Geraedts) viel op de avond van 31 juli 1810 in Bussereind, een gehucht bij Beesel. Daar was toen de 26-jarige Petronella Peeters samen met Joanna Engels op het land aan het werk. Petronella had haar driejarige zoontje Jan meegenomen die op een gegeven moment begon te huilen. De twee vrouwen waren bezig met het bijeenbinden van rogge en stonden blijkbaar met de rug naar het kind toe. In ieder geval werd er niet direct aandacht aan geschonken. “Wees maar stil, we zullen spoedig klaar zijn en dan gaan we

naar huis,” zou Petronella hebben gezegd, schijnbaar zonder op of om te kijken. Toen ze even later wél opkeek, was het jongetje weg en zag ze verderop een wolf weglopen. De volgende dag werden alleen nog maar enkele lichaamsdelen van het kind gevonden: de linker onderarm, het linkervoetje, het rechter been, enkele ribben alsmede wat bebloede kledingstukken. De ‘mairé’ (burgemeester) van Beesel vermeldde in zijn verslag dat deze resten in de voorschot van de moeder werden gelegd, en dat die ze mee naar huis nam.

Een dag later was het opnieuw raak, dit keer in Brüggen, waar de driejarige Harrie Peeters door een wolf werd gegrepen. Meer dan een zakdoek werd van hem niet meer teruggevonden. Twee dodelijke slachtoffers in twee dagen tijd was ook in die tijd een alarmerend gegeven en de bestuurders van de gemeentes in de streek ondernamen direct actie. Twee wolfsjachten waaraan mannen uit de hele streek deelnamen, hadden echter geen enkel resultaat: wolven werden niet gezien, laat staan dat er een kon worden gedood, terwijl ondertussen op andere plaatsen wel mannen en vrouwen door wolven zouden zijn aangevallen.

Machteloosheid

Het beeld dat oprijst uit de verslagen is er een van machteloosheid. Dat bleek ook nadat op 13 augustus opnieuw een slachtoffer viel, dit keer een jongetje van acht uit Silberbeek bij Niederkrüchten, en er opnieuw een grootscheepse wolvenjacht werd gehouden die dit keer het hele gebied ten oosten van de Maas tussen Venlo en Roermond besloeg. Het was de bedoeling om de wolven in een tangvormige beweging op te drijven, zodat ze uiteindelijk geen kant meer op zouden kunnen. Bij die enorme operatie, die plaatsvond op 20 augustus, werden liefst 3260 drijvers, 365 jagers te voet en 72 jagers te paard ingezet, maar het leverde geen enkel resultaat op. Integendeel: op 23 augustus werd in Kessel-Eik, aan de andere kant van de

Maas, een jongetje door een wolf aangevallen en vier dagen later in Beringen een meisje. Het jongetje overleefde de aanval, van het meisje werd enkele dagen later slechts het hoofd teruggevonden.

Op 15 september werd opnieuw een grote wolvenjacht gehouden, met de bedoeling de wolven in de richting van de Maas te drijven waar dan een legertje jagers klaarstond om de dieren onder vuur te nemen. De operatie was er een van een ongekende schaal, er namen nog meer jagers aan deel dan bij de eerdere expedities, maar het resultaat was hetzelfde: er werd geen wolf afgeschoten. Sterker: terwijl de wolfsjacht plaatsvond, werd in Rödgen (bij Arsbeck) opnieuw een kind gedood, twee mijl achter de linie waar de drijvers actief waren.

Ook de wolfsjachten die daarna nog werden gehouden hadden geen enkel resultaat, terwijl er wel opnieuw doden vielen: in Mülbracht (25 september), Helden (5 oktober), Merbeck (31 oktober) en Posterholt (8 november). Het slachtoffertje in Posterholt was de negenjarige Lambert Seegers, die samen met zijn broer hout aan het sprokkelen was in het Wandelbroek. Inwoners van Posterholt joegen de wolf op tot hij bij Paarlo de Roer overstak en richting Melick wist te ontkomen.

De rust leek daarna even terug te keren. Lambert Seegers was het laatste slachtoffer in het jaar 1810, en in de maanden daarna werden geen aanvallen door wolven vermeld. Daarentegen werden er buiten het arrondissement Roermond wel enkele wolven gedood, waaronder een buitengewoon groot exemplaar in Krefeld waarvan werd verondersteld dat dit het dier was dat rond Roermond zoveel onheil had gebracht.

De hoop dat daarmee een einde was gekomen aan de aanvallen door wolven bleek echter vergeefs. Vanaf mei 1811 vielen er opnieuw slachtoffers en net als een jaar eerder viel de eerste dode in Beesel, dit keer bij Waterloo – niet eens zo ver van Bussering. In de dagen daarop vielen wolven (of was het telkens

dezelfde?) kinderen aan bij Brügggen, opnieuw in Beesel en mogelijk ook in Elmpt.

Wolf in Oost-Europa. Foto: Fotolia.

Eindelijk succes

Begin juni 1811 was er eindelijk een succes te melden toen de Swalmense boer Hendrik Wynandts erin slaagde om een wolvin dood te schieten. In Roermond schijnt de bevolking de volgende dag in groten getale te zijn toegestroomd om het dier te bekijken, toen hij ermee naar de stad kwam om het te tonen aan de prefect en de uitgelopen beloning op te eisen. Iets meer dan een week later schoot dezelfde Wynandts opnieuw een wolf dood maar toch viel er op 26 juli 1811 nog één slachtoffer te betreuren, de vier-jarige Servaas Pluym in Kessel. Daarmee kwam een einde aan de wolvenplaag die in 1810-1811 de bevolking van de streek rondom Roermond in beroering had gebracht. In 1835 zou de laatste wolf in deze streek zijn neergeschoten in de buurt van Dülken.

Maar wat is nu het belang van deze gebeurtenissen in het licht van de huidige discussie over de wolf: is hij gevaarlijk voor de mens of niet? We hebben al gezien dat het voor Geraedts, die deze treurige geschiedenis als eerste beschreef, wel duidelijk was dat de wolf een gevaarlijk ondie is.

Toch lijkt een nuancering op zijn plaats. Enkele jaren na het verschijnen van Geraedts' artikelen werden de gebeurtenissen van 1810-

1811 opnieuw aan de orde gebracht door de Nederlands-Amerikaanse psycholoog, filosoof en historicus prof. dr. Arthur Schrijnemakers, die er drie stukken over publiceerde in de jaarboeken van de Heemkundevereniging Roerstreek, en later (1999) samen met Frans Geerlings ook in het Jaarboek van heemkundevereniging Maas- en Swalmdal. In het eerste artikel beschreef Schrijnemakers de voorvallen die ook al door Geraedts uit de archieven waren opgedolven, maar in een volgend stuk zocht hij naar een verklaring voor het optreden van de wolf. Het doden van kinderen door wolven was immers uitzonderlijk en volgens experts ook volstrekt a-typisch.

Het viel Schrijnemakers op dat regelmatig gesproken werd van een buitengewoon grote wolf: 'un enorme loup mâle' (een enorme mannelijke wolf), 'un loup monstrueux' (een monsterachtige wolf), maar ook dat boeren vertelden dat de wolf die zij hadden gezien eruitzag als een grote hond, mager en met een lange snorrebaard.

Wolf of hond?

Waren het allemaal wel 'echte' wolven geweest die de kinderen hadden gedood, of waren het hybrides, kruisingen tussen een wolf en een hond? Schrijnemakers neigde naar het laatste: "Uit nauwkeurige observaties is immers gebleken dat dergelijke bastaarden doorgaans niet alleen groter maar ook opvallend agressiever dan hun ouders zijn."

Daar staat tegenover dat de sporen die in 1810 en 1811 werden bestudeerd wel degelijk wezen op een wolf, die immers zijn achterpoten precies plaatst waar hij eerder zijn voorpoten heeft geplaatst. Maar ook met deze wolvensporen was iets merkwaardigs aan de hand, merkte al in 1810 het hoofd van de wolvenbestrijdingsdienst op: zo stonden de tenen verder uiteen en waren de uitwerpselen harder dan normaal. Daarnaast leken de bijtewonden die waren toegebracht te wijzen op een versleten gebit.

Indachtig de beschrijving die de boeren van de wolf hadden gegeven (lange snorrebaard, ingevallen buik) kwam Schrijnemakers tot de voorzichtige conclusie dat het hier wel eens een oude solitair levende wolf kan zijn geweest, die niet meer mee kon met zijn roedel. Juist voor zo'n ouder dier zou een kind een veel gemakkelijker prooi zijn dan een dier. Zo liet in één geval de wolf een geit ongemoeid, en richtte zijn aanval op een kind.

Volgens wolvenexpert Elli Radinger (in de Volkskrant) waren de wolven die mensen hebben aangevallen meestal hondsdol. Dat kan ook het geval zijn geweest bij de wolven die in 1810-1811 rond Roermond slachtoffers maakten, maar niet in alle gevallen. Enkele kinderen overleefden namelijk de aanval en genazen gewoon van de bijtewonden zonder dat er sprake was van (doorgaans dodelijke) hondsdolheid.

Interessant zijn in dit kader trouwens ook de recente ervaringen in de Franse Béarn, in het westen van de Pyreneeën. Daar werden vanaf eind april tientallen schapen doodgebeten, was de wolf onmiddellijk verdachte nummer één en werden ook daar vervolgens wolvenjachten gehouden door boeren en schapenhouders. Er werd echter ook dna-onderzoek gedaan waaruit bleek dat het roofdier dat de schapen doodbeet een kruising was: 60% wolfshond, 40% Russische wolf."

Bronnen

Geraedts, G. Is angst voor wolven terecht?, in: De Maasgouw 100 (1981) kol. 193-204. Dezelfde: De bestrijding van wolven in het departement van de Nedermaas, in: De Maasgouw 102 (1983) kol. 113-128.

Schrijnemakers, A., Wolvenplaag Midden-Limburg in de Franse tijd, in: Roerstreek 20 (1988) 126-142. Dezelfde: Merkwaardige aspecten van de wolvenplaag (1810-1811) en haar bestrijding, in: Roerstreek 21 (1989) 106-117. Dezelfde: De eeuwenlange verdelgingsoorlog tegen de wolf, in: Roerstreek 22 (1990) 59-75.

Geerlings, F. en A. Schrijnemakers, *Wolvenplaag in het Maas- en Swalmdal in de Franse tijd (1794-1814)*, in: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 19 (1999)* 108-145.

Keulemans, M., *De wolf in ons*, in: *De Volkskrant* 3-7-2018 (artikel over wolvenexpert Elli Radinger)

Blaise, Gabriel, *Loup en Béarn: les analyses ADN ont parlé selon les éleveurs, il s'agit d'un hybride*, in: *Sud Ouest* 20-7-2018.

Wolven en het jachtmuseum

In het Nederlands Jachtmuseum bevinden zich een aantal objecten die te maken hebben met het leven van de wolf of de jacht erop.

Opgezette wolven

In het jachtmuseum bevinden zich een aantal opgezette wolven. Deze zijn momenteel in bruikleen gegeven aan het Nationaal Park Hoge Veluwe. Ze zijn daar onderdeel van een diorama over de wolven in het park en het effect daarvan op moeflons en ander grofwild.

Wolfsklem

Met een zwanenhalsklem kon, volgens de catalogus van Manufrance van rond 1900, een wolf gevangen worden. Verder gold vroeger dat men met een grote klem ook wolven kon vangen.

Zwanenhalsklem

wolvenwelp

In de jaren 70 is door Jan van Haaften, de wildprofessor en hoogleraar, en zijn vrouw een poging gedaan een extreem jong wolvenjong te redden en te voeden. Het mocht niet baten: het diertje stierf vrij snel. De kleine is geprepareerd en aan het Jachtmuseum geschonken.

Wolfsangel

Beide objecten zijn replica's. Ze zijn in 2012 door een smid voor de tentoonstelling "De wolf staat voor de deur" gemaakt. De wolfshaak en -angel zijn bekend uit de Duitse jachtliteratuur. Het is onbekend of ze ooit in Nederland gebruikt zijn. De methode was net zo eenvoudig als gruwelijk: De haak of angel werd omwikkeld met vlees en de haak en met een punt in de zijkant van een boom geslagen, de angel werd met het anker in de splitsing van een tak opgehangen. Als de wolf toehapte, drong de haak zijn schedel binnen en hing de wolf machteloos aan de boom.

Wolfsangel

Het edele vermaak. De jacht in de Spaanse Nederlanden onder de Aartshertogen (Philippe Liesenborghs, 2005): *jachttechnieken in het zeventiende-eeuwse europa*

De Wolf

Oorspronkelijk werd dit roofdier in vele oude beschavingen gerespecteerd. Zo was het dier bij de Romeinen verbonden met de ontstaansmythe en was het bij de Egyptenaren zelfs een heilig dier dat in de stad Lycopolis werd vereerd. Vanaf de vroege Middeleeuwen, voornamelijk door toedoen van het christendom, werd de wolf

gediaboliseerd. Al het kwade werd met dit dier in verband gebracht. Men zag de wolf als een echte menseneter die zich af en toe ook aan vee te goed kon doen. Oorzaak hiervan waren de steeds grotere bevolkingsdichtheden en een biotoopverlies voor de wolvenpopulaties. Hierdoor waren ze haast genoodzaakt om op vee te jagen. Dit alles maakte dat de mens haast panische angsten voor de wolf kreeg. Deze paranoia voor de wolf werd soms zo sterk dat men z'n naam niet uitsprak en dat men allerlei mechanismen vond om ze uit de dorpen te houden. Zo beschermden men de gemeenschappen door er muren rondom te bouwen of liet men, bijvoorbeeld in het Centraal Massief van Frankrijk, in de schouwen vier gaten maken. Wanneer de wind er doorging was er een zwaar loeiend geluid te horen, die de wolven op afstand hield. Wel moet worden opgemerkt dat een wolventand vaak als amulet door kinderen werd gedragen, om sterke tanden te wensen.

Opvallend is dat men in het volksgeloof ook andere magische krachten aan de wolf toekende. Zo zou een gedroogd rechteroog, dat men op de arm hield, tegen de koorts helpen en zou het vet van een wolf een uitgedroogde huid opnieuw hydrateren. Toch kan men stellen dat de wolf vooral negatieve eigenschappen toebedeeld kreeg. Zo schreef Du Fouilloux: "...le loup est le plus meschant, qui plus fait de mal et de nuisance, et qui plus merite d'estre questé, couru, chassé, et halé des chiens et des hommes." Het is dan ook niet verwonderlijk dat zowat alle middelen legitiem waren om deze discipelen van de duivel te vervolgen. Wolven waren zeker geen graag geziene gasten. Het aloude volksgeloof als zouden wolven menseneters zijn lijkt volgens recent archiefonderzoek te kloppen. 's Winters tijdens een lange sneeuwperiode wanneer het vee op stal stond en het voedselaanbod steeds schaarser werd konden wolven zich aan mensen te goed doen. In ongeveer 75 procent van de gevallen hadden de wolven het vooral op kinderen gemunt.

Tussen juli 1582 en oktober 1588 vielen er in de kasselrij Oudenaarde maar liefst 151 menselijke slachtoffers. Deze aantallen zijn haast ongeloofwaardig groot, hoewel er geen reden is om aan te nemen dat men met deze cijfers knoeide. Recent onderzoek wees uit dat wolven in een overbevolkt gebied wegens voedsel- en plaatsgebrek haast genoodzaakt worden om ook mensen als prooien te zien. In een gezond, evenwichtig ecosysteem zal een wolf eerder mensen ontwijken dan ze opzoeken.

De wolvenjacht was in de Spaanse Nederlanden lange tijd verboden. In de zestiende-eeuwse plakkaaten over de jacht hield het jaagverbod op rood en zwart wild ook een verbod op de wolvenjacht in. Lange tijd werd er daarom op grote schaal illegaal op deze dieren gejaagd, al werden er in verschillende kasselrijen regelmatig georganiseerde klopjachten gehouden. Pas bij het Plakkaat over de jacht op 31 augustus 1613 kwam er een duidelijke reglementering. Kandidaat-jagers moesten de toestemming van de officieren van de Opperjagerij verkrijgen. Wie deze verkreeg kon, zonder hiervoor jachtrecht te betalen, de wolvenjacht aanvatten. Oorzaak hiervan was de plotse stijging van het aantal wolven na de godsdienstoorlogen aan het einde van de zestiende eeuw. Jean Clarmorgan geeft hiervoor een verdere verklaring: "Ce qui attire aussi quantité de loups en un pays, ce sont les guerres, car les loups suyvent un camp pour les carnages qu'ils trouvent d'hommes morts, chevaux et autres bestiaux tuez et occis."

Dit had grote economische en psychologische gevolgen voor de al zwaar geteisterde Spaanse Nederlanden. Tegen 1612 was de toestand zo ernstig dat de Albrecht en Isabella niet langer passief konden blijven. Elke stad moest volgens een ordonnantie een wolvenjager aanstellen waarbij voor elke gevangen wolf een premie aan de jager werd uitgereikt. De steden moesten eveneens een register bijhouden van alle wolven die waren gevangen of afgeschoten. De onkosten voor

deze klopjachten werden betaald door een rondgang met een wolvenkop te organiseren.

In tegenstelling tot andere dieren mochten wolven heel het jaar worden bejaagd. Deze jachtwetgeving bereikte al snel zijn doel: het platteland werd voor de boeren en hun vee opnieuw veilig, waardoor de handel kon herleven. De wolvenpopulatie in de Zuidelijke Nederlanden, en eigenlijk in heel Europa, ging pijlsnel achteruit en waren nergens meer in grote aantallen aanwezig. Waar de wolf het in Engeland slechts tot in 1500 uithield, is hij in Frankrijk nooit helemaal verdwenen. In de Spaanse Nederlanden werden in 1687 de laatste wolven in de omgeving van Antwerpen geschoten. In het Zoniënwoud werden er tot in 1790 nog enkele wolven gesignaleerd waarna de wolf in 1842 definitief uit het huidige Vlaanderen zou verdwijnen. In de Ardennen kon het dier zich steeds in veel hogere concentraties schuilhouden hoewel ook daar in het bos van Blanchampagne in december 1891 het laatste wolvenmannetje werd doodgeschoten.

Veelal was de lopende jacht de populairste jachtmethode. Jean Clarmorgan geeft een uitgebreide beschrijving van het opsporen van de wolven met enkele speurhonden, waarbij vooral de verschillen tussen de afdrücken van wolven en honden wordt benadrukt. Op zich verschilde dit niet veel met technieken die men bij de hertenjacht hanteerde al raadde men wel aan om de honden zes tot acht dagen geen eten te geven en slechts weinig te laten slapen. Bedoeling was om de honden zo furieus te maken dat ze een kans hadden tegen de sterkere wolven. Het was verder van belang om minimum drie goed getrainde reukhonden, veertien loophonden en acht reservehonden tijdens de wolvenjacht in te zetten. Deze reservehonden waren nodig omdat de jacht gemakkelijk acht tot tien uur kon duren. In de omgeving van Versailles werd in januari 1686 een wolf zelfs 48 kilometer lang achtervolgd vooraleer men het dier kon vangen. Door deze uitputtingsslag was het: "une de plus belles chasses qu'il est possible

de voir.”. Liger weet ons verder te vertellen dat een jager steeds moest vermijden dat een wolf in de kreupelbosjes verdween. Dit kon men bereiken door ruiters op strategisch plaatsen op te stellen. Het was immers de bedoeling om de mooie achtervolging tussen honden en wolven steeds goed te kunnen bekijken.

Niet alleen het doden van een schadelijk dier was van belang maar bovenal het aangenaam verdrijven van de tijd. Bij de lopende jacht op wolven gebruikte men ook kringen om de wolven te lokken. Hierdoor kon de jager de wolvengroep van op afstand op hun gezondheid beoordelen en bepalen waar hun verblijfplaats was. Deze plaats werd, zoals eerder beschreven, met gebroken takken gemarkeerd, waarna het jachtgezelschap naar deze plek terugkeerde om de wolven bij dageraad te verschalken. Voor het overige leek deze jachtmethode sterk op de eerder beschreven parforce jacht.

Marcus Gerards, *De hangende wolf*, 1682.
Uit: BERNARD, *L'homme et le loup*, 136.

Gebruikmakend van een kadaver kon men de wolven lokken en met kruisbogen of andere vuurwapens neerschieten. Hierna kon men als training enkele jachthonden, die niet ouder dan één jaar waren, loslaten om de gewonde wolven af te maken. Verder maakte men ook

hier gebruik van strikken die men langs de gekende wolvenroutes plaatste. Wanneer de wolf passeerde werd het dier ondersteboven opgestrikt. Vaak liet men uit wraak het dier nog enkele dagen hangen, iets wat tot in de negentiende eeuw algemeen verspreid was. Deze taferelen treft men geregeld op zeventiende-eeuwse gravures aan, zoals blijkt uit de bovenstaande afbeelding.

Naast de jacht met netten, de zogenaamde wolvengarens, werd ook de lakenjacht gehanteerd, al werden de dieren zelden naar een “arena” gedreven. Deze technieken zijn ondermeer op één van de gravures in *La chasse du loup* van Jean Clarmorgan verbeeldt en werden in de Spaanse Nederlanden geregeld tijdens de wolvenjacht gebruikt. Zo werd er op 16 februari 1608 in het Oud-Moregembos van Wortegem een volwassen wolf met wolvengarens gevangen genomen.

De wolfscuij,
Uit: Clarmorgan, *La chasse du loup*, 20

Waarschijnlijk minder toegepast maar toch door Gaston Phoebus beschreven, was de methode om een wolf in een labrynt te

lokken. Hierin bevond zich, buiten het bereik van de wolf, een lam. Wanneer de wolf het bouwwerk binnensloop werd achter hem de toegangspoort afgesloten. De jagers konden hierna de wolf met kruisbogen of geweren doodden. Bij varianten hierop werd de wolf naar een levend dier gelokt. Vlak voor dit dier bevond zich een afgedekte valkuil met daarin houten spiezen, de zogenaamde *wolfscuijl*. Deze val moest wel met de opening naar een bos met veel ondergroei gericht worden, op een plaats waar men eerder wolvensporen had aangetroffen. Deze jachtmethode werd niet alleen op wolven maar ook op vossen en dassen toegepast.

Eerder werd al aangetoond dat de middeleeuwse jachtboeken met een kritisch oog moeten worden benaderd. Ondermeer bij de beschrijving van de leefgewoontes van wolven bemerkt men vaak in onze ogen vreemde redeneringen. Zo dacht men eeuwenlang dat een wolf een zeer rigide nek had waardoor hij zijn kop niet kon omdraaien. Bij de jachttractaten aan het einde van de zestiende eeuw zien we al enige kritische zin tegen dit soort van redeneringen. Ondermeer Jean Clarmorgan wijst erop dat een wolf zonder veel problemen zijn kop 180° kan draaien. Deze vernieuwde inzichten zouden op termijn hun doorgang vinden in de iconografie. Waar Stradanus, alias Jan van der Straeten (1523- 1605), de wolf vaak nog enigszins houterig weergaf, beklemtoonde Pieter Paul Rubens de ware dynamiek tijdens deze jacht.

Wolvenjacht in het Land van Cuijk

Historische vereniging Nepomuk, Boxmeer

Wolvenjacht: prent uit 1582

“Wolven vormen een gevaar voor mens en dier. Vooral de boerderijen met hun vele huisdieren en de herders met hun schapen hadden er vroeger veel van te lijden. Uitdrukkelijk werd dan ook reeds in de „costumen" van het Jacht- en waranderecht van Brabant (1464) aan een herder toegestaan, dat „hy dien hont mach laeten loepen nae enen wolf sonder gecallengiert te syne" . Voorschriften voor het uitroeien van wolven werden ook al onder Karel de Grote uitgevaardigd en dat deze jacht vrij is gebleven mogen we wel besluiten uit een placcaat van 1613, waarin van deze jacht wordt gezegd, „alsoo die van allen tyden toegelaten is geweest", behalve wanneer er een officiële wolvenjacht werd gehouden. Ook het recht, dat „vrou Janne, die hertoginne van Brabant, den poorters vanden Bosch gaf, dat sy mogen iagen mit honden en vangen alle Brabant dore hasen, conynen, vossen, wolven enz. .wtgenömen in bossen of in warande, die sy ongemoot laeten moeten" (1370), zullen we zeker, voorzover het de wolvenjacht betreft, slechts als bevestiging van aloude rechten moeten beschouwen. De hertogen zelf beoefenden somtijds deze wolvenjacht en zij hielden o.a. te Kortenaken bij Aarschot een depot voor wolvenjachttuig.

Om het uitroeien van de wolven te bevorderen werden vanouds premies uitgelooft. Zo vermeldt Welvaarts n.a.v. de wolvenplaag in de Kempen in 1611, dat de premies toen vanwege het grote aantal wolven werden verlaagd. De normale uitbetalingen' geschieden volgens het boven genoemde placcaat van 1613 door hiervoor aangestelde kommiezen, die „jaerlyckx den Wolfstocht sullen doen". Ook de jachtwet van 1814 gaf premies voor het doden van wolven.

Canis lupus, wolf

Vele drijfjachten binnen de kring Maashees, Vierlingsbeek, Haps, Beers, Linden, Escharen, Wanroy; de premies waren ca 1730: 6 gld. voor een volwassen dier, 3 gld. voor een welp. Cuyk (1815). Bij al deze jachten werden ongeveer 175 oude en jonge wolven gedood; alleen in het Land van Cuyk bijna no. Het laatste bericht over wolven in Nederland dateert uit 1857. Men ving de wolven met klemmen, strikken en valkuilen. Het graven van zulke kuilen is een oeroude vanggewoonte voor gevaarlijk wild; een aangepunte paal werd in de kuil ingegraven, „in de welke nochtans oock souden moghen vallen ...onse Jaghers enclre andere passanten", hetgeen soms aanleiding werd voor een officieel verbod van „wol f spurten".

Meestal werden door verscheidene dorpen tezamen grote drijf jachten georganiseerd, waarbij de wolven in de richting van hiertoe opgestelde wolfsnetten werden gedreven. In 1612 werd voorgeschreven, dat ieder dorp in de Kempen zulke netten zou laten maken; voor onmiddellijk gebruik betrok men ze dat jaar ook uit Breda. De zes wolfsnetten uit Cuyk zijn bewaard gebleven en bevinden zich thans in het Openluchtmuseum te Arnhem.

De laatste algemene klopjacht werd in 1815 gehouden in de omgeving van Boxmeer, waar 130 schapen door wolven waren verscheurd. „De laatste wolf van Brabant" zou rond 1820 bij Kaathoven zijn dood geschoten.

Een tijd geleden werden in het gemeentehuis van Boxmeer nog zogenoemde wolvennetten gevonden. "In deze streek werden regelmatig drijfjachten gehouden op wolven, die kippen en andere dieren opaten. De bewoners waren verplicht daar met zijn allen aan mee te doen. Veel keus hadden ze trouwens niet, hun dieren waren een kostbaar bezit."

Nieuwe schenkingen

Jachtmessen

Van M.W.F. van den Hoogen en K. Grygiel- van den Hoogen mocht het Jachtmuseum vier jachtmessen als schenking ontvangen. De 4 messen zijn eigendom geweest van en gebruikt door de vader van de schenker Czesław Grzegorz Grygiel (Geboren: 12-03-1932 te Lublin. overleden: 21-04-2020 te Warszawa). Hij was officier in het Poolse leger.

Een van de messen is een ceremonieel jachtmes met een zwarte lederen schede in een houten doos met de tekst: "Koledze Grzegorzowi Grygielowi Na pamiątkę wspólnych łowów koledzy z WKŁ 331 Cietrzew Warszawa 20.04.2013". Dezelfde tekst staat ook op het lemmet en vertaald als: "Ter nagedachtenis aan de gemeenschappelijke jacht, collega's van WKŁ 331 Korhoenders Warschau 20-04-2013". WKŁ staat voor Wojskowe Koło Łowieckie, wat Militaire Jacht Vereniging betekent. Het lemmet is van staal en het heft van hertshoorn. In 2013 heeft Czesław Grzegorz Grygiel dit mes van zijn kompanen bij de jachtvereniging ten geschenke gekregen.

patronen

Van Henk Bouwman, die zich ook inzet om de wapencollectie van het Jachtmuseum door onderhoud en beschrijving naar een hoger plan te helpen, kreeg het museum vier objecten, waaronder een patronentrekker voor penvuurpatronen, een object dat het museum nog niet in zijn collectie had. De gecombineerde hagel- en kruitmaat van Manufrance is ook zeker de moeite van het vermelden waard.

Kwartelbeen

Van de heer van Rossum heeft het museum een hagelmaat en een kwartelbeen gekregen. Het kwartelbeen is van het harmonicamodel, zoals op de trompe-l'oeils of jachtstillevens van Johannes Leemans en Christoffel Pierson te zien zijn. De lokfluit komt uit Zuid-Holland.

Moeflonpredatie

Nationaal park "De Hoge Veluwe" heeft aan het Nederlands Jachtmuseum twee moeflons geschonken die door de wolven in het park zijn gepredeerd. De museale waarde hiervan is bijzonder omdat de historisch unieke populatie moeflons inmiddels door de recente komst van wolven in Nederland is verdwenen.

Omdat de moeflons een significante rol speelden in de biodiversiteit van de heidevelden markeert het verdwijnen de moeflon een bijzonder moment. Ook elders op de Veluwe zijn de kleine populaties moeflons verdwenen zoals op de Noord-Veluwe en het Wekeromse zand (Geldersch landschap en Kasteelen).

Uit de collectie: Foto van edelherten en moeflons die door wolven op de Hoge Veluwe zijn gepredeerd. Faunadag 2023 op landgoed Middachten

Agenda:

- 16 juni tot 31 december 2024.
Tentoonstelling "Oud land" Prehistorie van Flevoland. Museum Batavialand Lelystad.
- 28 september tot september 2025.
Tentoonstelling Passie voor vogels. Natuurhistorisch museum Rotterdam.
- Van 14 oktober 2024 tot 27 januari 2025 wordt in het Château de Fontainebleau het werk van Jean-Baptiste Oudry tentoongesteld, bekend van het afbeelden van de jacht en dierenportretten van koning Lodewijk XV. Frankrijk

Uw schenkingen aan het museum?

Het nederlands jachtmuseum is permanent op zoek naar uitbreiding van de collectie door schenkingen. Dat hoeven niet per se zeer oude objecten te zijn, maar ook die van recente datum zijn van harte welkom. Mocht u zelf jacht gerelateerde objecten hebben of mensen kennen die deze eventueel willen schenken dan kunt u contact opnemen met de collectiebeheerder Camille Courbois. Op dinsdag en donderdag via 026- 355 25 81 of via de mail: info@nederlandsjachtmuseum.nl

Vrijwilligers gezocht.

Het jachtmuseum zoekt vrijwilligers die een helpende hand kunnen bieden bij het verwerven, ontsluiten en beheer van de collectie. Daarnaast is er behoefte aan vrijwilligers die de website en nieuwsbrief ondersteunen.

Meer weten en is uw interesse gewekt? Dan kunt u contact opnemen via

Info@nederlandsjagersmuseum.nl

Abonneren op de nieuwsbrief?

U kunt zich abonneren op de nieuwsbrief via:

info@nederlandsjachtmuseum.nl

Afmelden kan via ditzelfde mailadres.

Bezoekadres museum:

Fonteinallee 2b, 6865 ND Doorwerth